

Department of History

College of Liberal Arts and Sciences
309 Gregory Hall, MC-466
810 South Wright Street
Urbana, IL 61801

РЕ Ц Е Н З И Я

на проф. **МАРИЯ НИКОЛАЕВА ТОДОРОВА**

Gutgsell Professor, Department of History
University of Illinois at Urbana-Champaign

относно кандидатурата на **доц. дин ИВАН ХРИСТОВ ПЪРВЕВ**,
единствен участник в конкурса за професор по професионално направление
2.2 История и археология - Нова балканска история (Централна Европа и
Балканите, XVII-XIX в.) – ДВ, бр. 103/27.12.2016 г. от Софийския
университет „Св. Климент Охридски“

Конкурсът по направление 2.2 История и археология (Нова история)
е за нуждите на катедрата по история на Византия и балканските народи към
Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“
и по обява, публикувана в ДВ, бр. 33 от 11.04.2014 г. Процедурата по
обявяването на конкурса и допускането на кандидати за участие в него е
изрядна от гледна точка на изискванията на ЗРАС и Правилника за неговото
прилагане. Спазени са предвидените законови срокове и процедурни
изисквания и са приложени необходимите комплекти документи.

Единствен явил се кандидат е **доц. дин ИВАН ХРИСТОВ ПЪРВЕВ**,
чиято научна биография отговаря напълно на очакванията за участие в
конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“. Имах

възможността и удоволствието да се запозная обстойно с представените в конкурса материали на кандидата, които ми бяха предоставени своевременно по електронен път. Тъй като вече близо три десетилетия съм далеч от преподавателската работа на Софийския университет „Св. Климент Охридски”, настоящата рецензия отразява предимно оценката ми за научните приноси на кандидата. Същевременно трябва да заявя, че познавам Иван Първев от първите му стъпки в областта на науката, още когато постъпи като студент в Софийския университет, а аз бях асистент в катедрата по история на Византия и балканските народи. От тогава и до днес съм била с него в непосредствен и интензивен колегиален контакт, и съм имала възможността да следя отблизо развитието му. Иван Първев винаги се е отличавал с огромна любознателност, широка обща култура, завидна работоспособност и изключителен професионализъм и перфекционизъм. Това му позволи да израстне в учен, който е направил безспорни приноси не само в българската историография, но и в световната наука в неговата област.

В конкурса за „професор” доц. Първев участва с една монография, съставителство и редакция на четири сборника, както и авторство на 24 студии и статии (от тях 12 са публикации в сборници и периодични издания на чужд език). Допълнително, той е извършил научна редакция на три преводни академични книги и е автор на две рецензии. Тази изключителна по обем продукция е само през последното десетилетие и половина, след доцентурата на Първев през 2001 г. Междувременно, доц. Първев защити т.нар. „голям докторат” и доби званието „доктор на историческите науки” през 2011 г.

Несъмнено основният труд, който обобщава и илюстрира приносите на кандидата, е новопубликуваната монография *Балканите и Източният въпрос, 1688-1878 г.* София, УИ „Св. Кл. Охридски” 2017. Това е масивно изследване, което по същество е плод на исторически синтез, но за разлика от редица подобни обобщаващи трудове, почива също върху конкретните, често архивни разработки на автора. В този смисъл трудът на Първев се отличава благоприятно от другите най-удачни и респектиращи обобщения, като тези на M.S. Anderson. *The Eastern question, 1774 – 1923. A study in international relations.* London, Macmillan, 1966, Frémeaux, J. *La question d'Orient.* Paris, Fayard, 2014 или Macfie, A. L. *The Eastern question, 1774 – 1923.* London, Longman, 1996.

Логично привилегировайки външнополитическия фактор, Първев разработва нова периодизация на Източния въпрос. Неговата периодизация се доближава до немскоезичната, която обикновено слага началото на Източния въпрос през 1683 г., но се отличава от англо- и рускоезичната (както и от френската) историографии, които приемат за начална дата 1774 г. Оригинален и убедителен е приносът на Първев, който предлага нова начална дата на Източния въпрос, а именно завладяването на Белград от Хабсбургската монархия на 6 септември 1688 г. Първев дефинира Източния въпрос като феномен на европейско- османските отношения от 1688 до 1923 г., който описва взаимовръзката между политическата деосманизация на Балканите и равновесието на силите в Европа. Съответно, той разработва нова периодизация на Източния въпрос, като обособява три етапа: австрийски (1688-1774), руски (1774-1856) и европейски (1856-1923). В тази монография обаче, той се ограничава до 1878, изхождайки от съображението,

че класическият Източен въпрос като „балкански въпрос” приключва като цяло през 1878 година.

Безспорен принос е въвеждането и обяснението на нови термини, които позволяват прецизиране на проблематиката. Такива са понятията „гео-политически” и „гео-стратегически” интереси, разграничението между „косвено господство“, „косвено надмощие“ и „косвено влияние” в общото понятие „косвена власт”; типологията на европейско-османските войни (отбранителни, завоевателни, консенсусни и балансиращи); категориите военен и дипломатически баланс (от консервативен, симетричен и асиметричен тип) и други. Този труд носи всичките отличителни черти, с които Първев се е откroил до този момент: изключителна задълбоченост и добросъвестност, изчерпателност и коректност при оценките на своите предшественици; ясна мисъл и точност на изказа; последователен стремеж към баланс на теоретичния принос и фактологическия наратив. Всички тези качества могат да се приемат за банални, тъй като са задължителни за всекиго, който заслужава да бъде наречен учен, но в този век на бърза комуникация и нетърпеливо напредване в кариерата това е, за съжаление, голяма рядкост.

Четирите сборника са плод на похвалните усилия на доц. Първев и неговите колеги да изведат българската и балканска проблематика на нивото на международен научен обмен. Следва особено да се наблегне върху тези организационните качества на Първев. Неговото име безспорно е притегателно за много от по-видните участници в тези международни конференции. Лично аз мога да свидетелствам за уважението, с което той се ползва сред чуждестранната колегия, особено в Германия и Австрия.

Във всички тези сборници Първев участва също като автор. *Двувековният път на едно понятие. „Балканският полуостров” (1808-2008)*. София, УИ „Св. Кл. Охридски” 2014 (състав. Иван Първев и Мария Баръмова) е принос в концептуалната (понятийна) и интелектуална история, фокусирайки върху научното дело и влияние на големия немски учен от първата половина на XIX в. Аугуст Цойне. Бях поканена да рецензирам тома *Power and Influence in Southeastern Europe 16-19th century*. LIT Verlag, Berlin 2013 (състав. Иван Първев, Мария Баръмова, Ваня Рачева, Пламен Митев). Този сборник проучва “властовите връзки” в Югоизточна Европа през XVI-XIX век на три нива: имперското (влиянието, упражнявано от Хабсбургската, Романовата и Османската империи); нивото на васалните територии; и на общинско и индивидуално ниво. Положителната ми рецензия, в която отбелязвам теоретичния принос на Първев, е отпечатана в *Suedost-Forschungen*, 2016.

Останалите два сборника -- *Empires and Peninsulas. Southeastern Europe between Karlowitz and the Peace of Adrianople, 1699-1829*. LIT Verlag, Berlin 2010 (eds. Plamen Mitev, Ivan Parvev, Maria Baramova, Vania Racheva) и *Bordering Early Modern Europe*. Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 2015 (eds. Maria Baramova, Grigor Boykov, Ivan Parvev) -- са посветени на аспекти на културните, социално-икономически и политически взаимоотношения на Балканите със съседните империи в епохата на Ранното ново време. Изключително интересен и сериозен е последният том, който анализира както понятието "граница", така и функционирането на границата като исторически феномен. Особено внимаие се обръща върху линиите и технологиите на разграничение. Това е осъществено в сравнителен план, като се правят паралели между практиките на Балканите и в останалите части на Европа.

Научното творчество на доц.Първев, отразено в приложените студии и статии, най-общо може да бъде групирани в три основни рубрики. На първо място и най-многобройни, са публикациите посветени на балканските взаимоотношения с великите сили в епохата на Ранното ново време. Това са материали, както споменах по-горе, които са непосредствените теоретични и фактологически приноси по проблематиката на Източния въпрос и които залягат в основата на монографията *Балканите и Източният въпрос* (№№ 1, 4, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 24), но със своята детайлност заслужават отделен прочит.

Близо до тази група стоят още две публикации (№№ 3, 17), които също се занимават с геополитика и дипломация, но в по-късните периоди, вкл. съвремеността. Също близки по проблематика, но с прочит в духа на микроисторията са статиите №№ 6 и 10, за Лудвиг Щайнман, мюсюлманин-конвертит, който става пруски офицер през XVIII век, както и сравнителния анализ на природни явления, които са свързани със светлинни и визуални феномени, забелязани по време на обсадата на Константинопол (1453) и на Виена (1683).

Друго смислово звено образува чисто българската тематика. Такива са статиите №№ 2, 13, 16 - за мястото на българите в най-старата запазна европейска печатна книга от средата на XV в.; за развитието на “идеята за Европа” в България от създаването на История славянобългарска през 1762 г. до избухването на Втората световна война (1939), и особено любопитно, за езиковото развитие в българското общество в рамките на Османската империя и на Хабсбургската монархия, при което се въвежда интересното понятие “езикови матрьошки”.

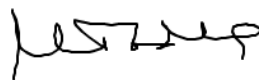
Най-сетне, могат да се изведат публикации (№№ 5, 23) свързани с преподаването на история и въвеждането на информационните технологии, които свидетелстват за ангажираността на доц. Първев с повишаване на качеството на образованието по история.

Като отчитам всичко гореизложено, не мога да не отбележа общото си впечатление и дълбока убеденост, че при доц. Първев отдавна са налице всички професионални и личностни предпоставки за заемане на най-високата академична длъжност „професор”. След подробното ми и задълбочено запознаване с представените в конкурса материали и осмисляне на значимостта на съдържащите се в тях научни приноси, с пълна убеденост гласувам „ЗА“ и препоръчвам на уважаемото Научното жури да даде своя положителен вот за избирането на доц. дин ИВАН ХРИСТОВ ПЪРВЕВ на академичната длъжност „професор” по професионално направление 2.2 История и археология - Нова балканска история (Централна Европа и Балканите, XVII-XIX в.).

Champaign

2 април 2017

Рецензент:

(Проф. Мария Тодорова)